

Infobestand etappe 16.O. Twist Bült Esche Etappe Schiermonnikoog Munster neventak naar Oldenzaal.

Twist.

De naam is van Nederlandse oorsprong en duidt op een langjarig conflict over de ligging van de Nederlands-Duitse grens. Het was betwist gebied, of volgens het plaatselijke dialect Twistrich (vgl. tweestrijd). Het is gebruikelijk omzet samengevoegd dorp steeds nog met een 2e naam aan te duiden. Zo zijn:

- Twist Bült.
- Twist Siedling
- Heseperwist

Natu(ur)park Bourtange Moor Veenland waarin Bargerveen dus is opgenomen.

Voordat het in het midden van de 19e eeuw werd verbouwd, was de Bourtanger Moor de grootste aaneengesloten hoogveen in Midden-Europa. Het werd aanvankelijk aangelegd als ven, waar na het einde van de laatste ijstijd rond 10.000 v.C. Water overstromde weiden en valleien in overvloed en vernietigde de vegetatie. Door water ondoordringbare bodems voorkwamen dat regenwater zelfs op grotere hoogte wegstroomde. Het water stopte het ontbindingsproces, plantenresten –vooral van veenmossen– stapelden zich op en groeiden langzaam maar gestaag uit tot een hoogveencomplex van acht meter dik. Van Nordhorn tot Groningen breidde zich eindelijk een grote hoogveen uit, ondoordringbaar, zonder bomen of struiken. Na economisch gebruik door de veenindustrie en de landbouw vanaf de 18e eeuw bestaat de Bourtanger Moor nog steeds als cultuurgebied. In het Internationaal Natuurpark Bourtanger Moor zijn zowel bestaande intacte hoogveengebieden te zien, maar ook de heidegebieden die zich na de turfwinning in diverse stadia van regeneratie bevinden. Veel gebieden zijn beschermd en vormen een unieke natuur en habitat. De voedselarme bodems hebben het de flora en fauna nooit gemakkelijk gemaakt, maar tot op de dag van vandaag bloeien en broeden gespecialiseerde soorten in de heide – in een unieke natuur en habitat die wordt bedreigd door zijn bestaan in Duitsland.

Onze heidevelden vervullen belangrijke taken: Ze binden het schadelijke broeikasgas koolstofdioxide en herbergen zeldzame dieren en planten. Redenen om de heide – te beschermen en te renatureren waar deze werd vernietigd. Naast de typische planten bevatten sommige gebieden ook de volledige inventaris van zeldzame dieren die gebonden zijn aan hoogveen: heikkikers, heidelibellen, zwemkevers, kokerjuffers, waterwantsen, muggen, vliegen en waterspinnen zijn hier thuis.

Twee culturen in een natuurpark.

In het Nederlandse natuurparkdeel „Bargerveen“ begon de renaturatie van de heide al eind jaren zestig. Vandaag biedt de heide opnieuw ruimte voor unieke flora en fauna. De heidegebieden op Duits grondgebied worden daarentegen gekenmerkt door de teelt- en droogleggingsmaatregelen die sinds de jaren negentig slechts geleidelijk zijn afgeschaft - dit is waar de eerste pogingen tot herbevochtiging fascinerend zijn. Ondanks deze contrasten sluit de heide aan: de idyllische architectuur van de Fehn-nederzettingen ontmoet de Duitse steden rond de heide. „Moi!“ ontmoet „Hallo!“, „Koffie“ ontmoet „Kaffee“, Nederland ontmoet Duitsland. De heide biedt ruimte voor twee werelden, voor een vriendelijk woord tussen culturen dat meer gemeen heeft dan alleen de heide. De Duits-Nederlandse grens loopt door het midden van het natuurpark met zijn historische grensstenen en een aantrekkelijk fiets - en wandelpad langs de grens.

Grenzaa.

Het Schoonebekerdiep of Grenzaa is een riviertje dat uitmondt in de rivier de Vecht.

Georgsdorfer Moor.

Het natuurgebied wordt voor een groot deel gekenmerkt door veenachtige hoogveengebieden. Gebieden die zijn vrijgekomen uit de turfwinning worden voornamelijk vernat. Perifere gebieden die deel uitmaken van het natuurgebied zijn in het verleden deels gecultiveerd en worden gebruikt voor landbouw. Dit geldt met name voor het gebied van het voormalige natuurreservaat "Neuringer Wiesen", dat over een groot gebied voornamelijk als grasland wordt gebruikt. De graslanden worden deels gescheiden door hagen. In het centrale deel van de Neuringer Wiesen wordt een renaturatiemaatregel uitgevoerd om de habitats die typisch zijn voor

hoogveen te herstellen. In de omgeving van het voormalige natuurgebied "Hootmanns Meer" overheersen veenbossen en veengrasvelden. Ook in het zuidwesten van het natuurgebied worden veenbossen gevormd.

Coevorden Piccardiekanaal.

Het Coevorden-Piccardiekanaal (ook Kanaal Coevorden-Alte Picardie) verbindt het Duitse Zuid-Noordkanaal bij Georgsdorf met het Nederlandse Stieltjeskanaal bij Coevorden. Het kanaal dat oorspronkelijk werd aangelegd voor de scheepvaart is sinds 1965 alleen nog een afwateringskanaal.

Neugnadenfeld.

Kamp Alexisdorf werd in mei 1939 als een van de acht nieuwe strafkampen in het Emsland opgericht. Al snel na het uitbreken van de oorlog werd het echter onder het toezien van het Oberkommando der Wehrmacht (OKW) omgevormd tot een krijgsgevangenenkamp, voornamelijk voor gevangenen uit de Sovjet-Unie. Ook hebben er in het laatste jaar van de oorlog Joegoslaven moeten verblijven. Van 1939-1940 is geen administratie bewaard gebleven. Men vermoedt dat het kamp in die periode als doorgangskamp gebruikt werd voor Polen, Fransen en Nederlanders. Het kamp werd onderdeel van Stalag VI C Bathorn. Als Emstlandlager[2] is het bekend als Lager XV Alexisdorf. In de officiële Duitse lijst van concentratiekampen[3] komt Alexisdorf niet voor. Op 19 september 1941 waren er in kamp Alexisdorf 3.900 Sovjet-krijgsgevangenen ondergebracht, de hoogste bezetting tijdens de oorlog. Begin 1945 werden alle gevangenen overgeplaatst naar kamp Wietmarschen. Op 17 februari waren er nog vijftientig soldaten in het kamp. Men had ruimte gemaakt voor 3.000 Servische officieren. Begin maart zijn die in Alexisdorf ondergebracht, maar niet voor lange duur, veertien dagen later gingen zij te voet op reis richting Hannover.

Na het einde van de oorlog werd het kamp gebruikt om vluchtelingen uit Polen en Oekraïne op te vangen. Zij waren allen lid van de Hernhutter Broedergemeenschap. Velen van hen kwamen uit het dorp Gnadenfeld. Op de plaats van het kamp ontstond een nieuwe nederzetting, Neugnadenfeld, dat inmiddels is uitgegroeid tot een redelijk dorp. Van het oude kamp is weinig meer over. Vlak bij de plaats waar het oude kamp zich bevond, is een begraafplaats gevestigd. Er rusten zeshonderd onbekende Sovjet-gevangenen. Tot het voorjaar van 1943 werden de doden begraven in Dalum. In het midden van het afgelegen kerkhof staat een obelisk met de inscriptie: "Den hier ruhenden ausländischen Kriegstoten zum Gedenken". Op een bronzen plaquette bij de ingang staat: Hier ruhen in Sammelgräbern ca. 600 Sowjetische Kriegsgefangene, deren Namen unbekannt sind. Sie starben zum grössten Teil an Unternahrung und Epidemien (vertaling: Hier rusten in collectieve graven ca. 600 krijgsgevangenen uit de Sovjet-Unie, wier namen onbekend zijn. Zij stierven grotendeels aan ondervoeding en epidemieën).

Dodental

In de vijftien Emslandlager hebben naar schatting 100.000 krijgsgevangenen en 80.000 politieke- en strafgevangenen moeten verblijven. Naar schatting zijn 30.000 van deze gevangenen in de Emslandlager vermoord. Voor het merendeel zijn dat Sovjet-krijgsgevangenen geweest. Deze liggen op negen begraafplaatsen en in massagraven begraven. Per kamp kan zowel qua inwonertal als ten aanzien van het dodental niets specifiek met zekerheid worden gezegd. Van de begraafplaatsen is voor een deel van de gevallen wel bekend hoeveel mensen er liggen en welke nationaliteit deze mensen hadden. Hoeveel van de 180.000 kamp bewoners de oorlog hebben overleefd is onbekend. Velen zijn later in andere kampen vermoord.

Ontsnappingen

Soms moesten de gevangenen op enkele honderden meters van de Nederlandse grens werken. Regelmatig trachten de gevangenen de Nederlandse grens over te vluchten. Bij die vlucht pogingen werd er gericht op de gevangenen geschoten. Toch zijn er enige tientallen ontsnappingen gelukt. Maar Nederland stuurde de asielzoekers in de meeste gevallen terug. Vaak betekende dat alsnog de dood van de vluchteling. In enkele gevallen, die publieke aandacht trokken, werden asielzoekers niet naar Duitsland teruggestuurd, maar naar andere landen uitgewezen.

Hernhutterkerk/gemeente.

De Evangelische Broedergemeente (Unitas Fratrum) of Moravische Kerk, waarvan de leden ook wel de hernhutters of de Moravische broeders worden genoemd, is een piëtistische opwekkingsbeweging daterend uit de eerste helft van de 18e eeuw. De Evangelische Broedergemeente had in december 2010 wereldwijd ongeveer 985.000 leden. In Nederland is de broedergemeente vooral bekend geworden door zendingswerk in Suriname. Ongeveer 40% van de creolen in Suriname is lid van de Evangelische Broedergemeente. Ook internationaal doen de Moravische broeders veel aan zendingswerk.

Von Zinzendorf

De Evangelische Broedergemeente werd in 1722 gesticht op het landgoed Mittelberthelsdorf van Nikolaus von Zinzendorf. Op dit landgoed werd de nederzetting Herrnhut gesticht, waar zich piëtistische leden van de broederschappen vestigden, die zich baseerden op het gedachtegoed van de hussieten en verschillende piëtistische ideeën. Vanaf het einde van de zestiende eeuw stonden deze broederschappen onder groeiende invloed van het calvinisme. Omdat hun geloofsbelijdenis niet werd "gedekt" door de lutherse, katholieke of een andere door de overheid aanvaarde belijdenis, waren de leden van de broedergemeenten steeds weer mikpunt van uitsluiting en soms ook vervolging.

De drijvende kracht achter de Evangelische Broedergemeente was Nikolaus Ludwig Graf von Zinzendorf (1700-1760). Von Zinzendorf maakte vele reizen door Europa ter verspreiding van het Evangelie. De EBG is in 1722 door hem gesticht, toen hij voor enkele vervolgde Moravische broeders op zijn landgoed Berthelsdorf (Saksen, Duitsland) de kolonie Herrnhut bouwde. Hij stelde zijn beweging "unter des Herrn Hut" ("onder de hoede van de Heer"), vandaar ook de naam van deze beweging. Von Zinzendorf was wars van allerlei onenigheid over dogmatische geloofspunten en wilde terug naar een levend en oprecht geloof in de Heer Jezus Christus. In hun spiritualiteit en liturgie is de rol van muziek bijzonder groot. In 1742 volgde de hernhutternederzetting Niesky.

De kapel van de Broedergemeente in Zeist.

Nadat Von Zinzendorf in 1736 naar Nederland was gekomen en enkele doopsgezinden zich bij hen hadden aangesloten, vestigden de hernhutters zich met toestemming van de Heer van Zeist, Cornelis Schellinger in 1745 in de tuinen van Slot Zeist. Daar ontstonden het Broeder- en Zusterplein, waar heden ten dage nog het in 1768 gebouwde kerkgebouw van de broedergemeente Zeist staat. De archieven van de Nederlandse tak van dit kerkgenootschap bevinden zich te Utrecht bij Het Utrechts Archief, met daarbij ook vele historische muziekpartituren. Vanuit Zeist opereert sinds 1793 het Zeister Zendingsgenootschap, dat onder andere het geloof in Suriname verspreidde.

Duitsland

In Duitsland heeft de Herrnhuter Brüdergemeine centra in Herrnhut (Saksen) en Bad Boll (Baden-Württemberg). De gemeenten in Silezië moesten na de Tweede Wereldoorlog worden ontruimd. Een nieuwe gemeente ontstond in het voormalig krijgsgevangenkamp Alexisdorf, waar Duitse Herrnhutters, die uit Polen waren verdreven, zich vestigden. Daaruit ontstond het dorp Neugnadenfeld, waar nog steeds een vrij grote gemeenschap gevestigd is.

Nederland

In Nederland heeft de Broedergemeente vooral veel aanhang onder Surinaamse Nederlanders. Er zijn gemeenten in Amsterdam (2), Arnhem, Den Haag, Haarlem, Rotterdam, (Ivoordreef 2) Utrecht, Zaandam en Zeist.

Als een van de weinige kleine kerkgenootschappen in Nederland is de Evangelische Broedergemeente door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap erkend als aparte schooldenominatie. Er zijn basisscholen van de Broedergemeente in Amsterdam-Zuidoost ("Crescendo") en in Zeist ("Comenius", deels protestants-christelijk). Ook in Almere heeft kortstondig een hernhutterschool bestaan.[5]

Pelgrimeren
in Groningen

Hoogstede.

Hoogstede is een dorp aan de Vecht.

Esche.

Eche is een klein dorpje aan de Vecht.

Ontstaan van de bijzondere grensstreek van Overijssel/Drenthe en Grafschaft Bentheim Nederlands.Duitse grens.

door Oskar Prinz zu Bentheim und Steinfurt, Picardtrecks 31. Bron: www.geschiedeniscoevorden.nl

Wie de gezamenlijke geschiedenis van Oost-Nederland en het graafschap Bentheim wil nagaan, kan vertellen over een lange en bewogen geschiedenis. Het is een gebied waarvan de gemeenschappelijke grenslijn het meest permanente stuk staatsgrens is dat de Bondsrepubliek Duitsland en haar voorgangers met hun buurlanden hebben.

Territoriale grens

Sinds de territoriale eenheid van het graafschap werd opgericht in het begin van de 13e eeuw, ongeveer 800 jaar geleden, hebben de inwoners van beide gebieden naast elkaar geleefd in een meestal vriendschappelijke symbiose. Voor het grootste deel van de geschiedenis was de grens een gewone territoriale grens. Er was niets ongewoons aan, het scheidde niet de ene cultuur van de andere, het verdeelde geen economische gebieden, kerkelijke bisdommen of taalgebieden, in het westen omsloot het een paar kleinschalige landgoederen, net zoals de mensen in de Middeleeuwen nauwelijks iets anders kenden.

Scheidingslijn

Pas in de 19e eeuw, met zijn overdreven opvattingen over natie en patriottisme, werd de grens wat hij tot op de dag van vandaag is, een uiterst pijnlijke scheidingslijn. In onze tijd denken we dat we het spook van het nationalisme hebben uitgebannen en geneutraliseerd, en toch zien we aan het eind van onze eeuw hoe dit oude nationalisme, waarvan we dachten dat het allang overwonnen was, in veel delen van Europa op de meest vreselijke manier weer opblaait, alsof het een moerasbrand is die onder de oppervlakte smeult, die plotseling heviger opblaait en zich in de kortst mogelijke tijd ontwikkelt tot een vuurstorm.

Feodale sociale orde

In de tijd van een feodale sociale orde begrenste de grens het invloedgebied van de graven van Bentheim weliswaar slechts gedeeltelijk, aangezien een groot aantal belastbare boerderijen in de parochies Enschede, Denekamp, Rijssen en Ootmarsum lag. Ook was een groot aantal graafschap boerderijen juridisch gebonden aan Nederlandse landheren. De Havezate Singraven was eigendom van de graven, terwijl de prachtige Lage toebehoorde aan de graven van Wassenaar. Een kinderliedje in Denekamp beschrijft levendig de extreem gedifferentieerde en afhankelijke relaties van de feodale samenleving in de Middeleeuwen in Twente. "Een mengel Beer, een breeden Hoon dat hort den Graav van Bente to. Een heele bond van Haberstroh bekomt de Graaf van Twickeloe...." Maar hoe kon het gebied van het graafschap Bentheim zo opvallend gevormd worden dat het de rechte loop van de Drentse heuvelrug doorbrak en zich in een groot vierkant naar het westen uitstreekte?

Bentheimer grondgebied

Voor de 14e eeuw is het moeilijk om van een graafschap te spreken. Het bestond gewoon nog niet. We weten nauwelijks iets over het begin. In de 11e eeuw was het nauwelijks groter dan de twee kasteelterreinen van CURTIS DE SCUTTORPE en het rotsplateau van kasteel Bentheim en de directe omgeving. De Saksische hertog Lothar von Sùpplinburg verwoestte kasteel Bentheim en gaf het kasteelterrein aan zijn zwager Otto von Salm-Rhineck, uit de familie van de Luxemburgse graven. Hoewel het kasteel later werd herbouwd, lijken de heren van Rhineck meer geïnteresseerd te zijn geweest in de belangrijker voorouderlijke landerijen aan de Midden-Rijn en de vererving van de Pfalz. In ieder geval speelden de Bentheimer bezittingen op zijn best een ondergeschikte rol. Onder Otto's zoon en opvolger, Otto II, werd er meer aandacht besteed aan het Bentheimer grondgebied, wat zich meteen vertaalde in ambitieuze uitbreidingsplannen. De uitbreiding vond

plaats langs de Vechtense laagvlakte tot in het territorium van de bisschoppen van Utrecht. In 1146 raakten de ridderlegers slaags bij Ootmarsum, wat een verlies betekende voor Otto, die gevangen werd genomen in Utrecht. Hoewel hij al snel zijn vrijheid terugkreeg, moest hij zijn kasteel en grondgebied als leengoed afstaan aan de bisschoppen van Utrecht. Otto II van Rhineck lijkt een ambitieuze en ongelukkige heer te zijn geweest, want slechts drie jaar later werd hij opnieuw gevangen genomen in geschillen over de Pfalz aan de Rijn en vermoord door zijn rivaal Herman von Stahleck. Bentheim kwam nu in handen van zijn zus Sofie, die trouwde onder invloed van de nieuwe leenheer in Utrecht, graaf Diederich VI van Holland. De bisschop van Utrecht had zo de invloed die hij militair had verworven veiliggesteld in de familiepolitiek. Onder de nieuwe graven van Holland, die nu een zijdelingse lijn vanuit Bentheim vormden, kon het grondgebied van Bentheim natuurlijk worden uitgebreid met het gebied van het Neder Hertogdom zonder tussenkomst van de leenheer van de bisschop.

De nieuwe heren probeerden herhaaldelijk de Drostenaämbter in Twente en Drente en de Burghauptmannschaft in Coevorden te verwerven. De invloedssfeer van de heren van Bentheim, die vanaf het einde van de 14e eeuw formeel tot graaf van het Heilige Roomse Rijk werden verheven, strekte zich dus uit tot ver buiten hun eigenlijke kerngebied. Het graafschap Bentheim kon in de middeleeuwen niet echt als grensgebied worden omschreven. Zelfs toen de zijdelingse lijn van de graven van Holland in 1421 met Bernard I uitstierf en de heren van Götteswyk uit de Niederrhein als nieuwe heren Bentheim binnentrokken, veranderde er niets.

Het begin van een nationale staat

Pas in de 16e eeuw, toen de Nederlanders zich probeerden los te maken van de Spaanse Habsburgers en uiteindelijk in 1648 nominaal uit de keizerlijke unie stapten, kon zich in de Nederlanden het begin van een nationale staat ontwikkelen, waarbij ook de grenzen van het land opnieuw werden vastgesteld. Desondanks bleven de contacten tussen de Graven zeer nauw. Het gedeelde lot van de 80-jarige oorlog, de invoering van de gereformeerde leer onder Arnold II, die alleen in overleg met de graven van Nassau kon worden doorgevoerd, gebeurde allemaal in nauwe harmonie met de westerburen. Alleen de slechte gezondheid van Arnold II bracht de plannen van Willem van Oranje om hem gouverneur van Overijssel te maken in gevaar. Ook in de kerkelijke organisatie sinds het begin van de twee gebieden waren er meer overeenkomsten dan verschillen. In de Middeleeuwen maakte ons Lage Land deel uit van het bisdom Utrecht. Vanaf de vroegmoderne tijd werd de gereformeerde kerk dominant, georganiseerd volgens de voorschriften van de Synode van Dordrecht. Aanvankelijk was het opleidingscentrum van de Hoge School in Steinfurt belangrijk voor de Gereformeerde Kerk in Nederland tijdens de 80-jarige oorlog. Later kregen de geestelijken van het graafschap Bentheim hun opleiding in Kampen en andere Nederlandse plaatsen.

Gezamenlijke vijand

In de tweede helft van de 17e eeuw hadden beide gebieden een gemeenschappelijke vijand in de bisschop van Münster, Christoph Bernard von Galen, Bommen Berend, die een privépolitiek aan de kant van Frankrijk voerde en oorlog voerde tegen de Nederlanden. Hiervoor moest hij met zijn troepen door het graafschap marcheren om zijn doel, het beleg van Groningen, te bereiken. Zijn tegenhanger was, zoals bekend, een oud strijdros en ervaren krijgsman, generaal Rabenhaupt, die kort daarvoor in Bentheimer dienst was geweest. Hoe het verhaal afliep is bekend. Dankzij de sluwheid van de oude militairen en de slechte wegomstandigheden in de grote heidegebieden werd Bommen Berend teruggedrongen en verpletterd. In deze tijd tussen 1660 en 1713 waren de leden van de Bentheim-dynastie grotendeels Nederlands georiënteerd. De zonen van graaf Ernst Wilhelm zu Bentheim hadden bij hun moeder een toevluchtsoord gevonden voor de vervolging van Christoph Bernard von Galen. Ze waren daar opgegroeid onder de bescherming van de Staten en betaalden de gunst op hun eigen manier terug door allemaal bekwame militaire officieren te worden in het leger van gouverneur Wilhelm III en carrière te maken als cavaleriekolonels, vestingcommandanten en kapiteins van oorlogsschepen.

“Hollandgänger”

Maar niet alleen het Gravenhuis was op allerlei manieren en in alle tijden verbonden met Nederland; ook boeren en burgers waren vaak op het westen georiënteerd. In vroegere eeuwen speelden de “Hollandgänger” hierin een grote rol, arme dagloners die in de zomer nodig waren om het gras te maaien en als “gastarbeiders” naar Nederland trokken. De geschiedenis vertelt echter niet alleen over dagloners, maar ook over mensen die

roem en faam verwierven. Genoemd moet worden de avonturier en zeereiziger Johannes Nijhoff uit Ulsen, wiens reiservaringen uit China in de 17e eeuw in Amsterdam werden gedrukt en een belangrijke bron werden voor de studie van het Verre Oosten, en zelfs een belangrijke invloed hadden op de “Chinese mode” van de 18e eeuw in heel Europa.

Taal

Maar terug naar onze graafschap en haar Nederlandse burenen! Met zulke nauwe betrekkingen tussen mensen aan beide kanten van de grens was het niet meer dan logisch dat het Nederlands niet alleen algemeen werd begrepen in de graafschap Bentheim, maar zelfs de enige taal was die mensen verstonden tot ver in de 19e eeuw. Pas in het midden van de vorige eeuw, toen het graafschap Bentheim deel uitmaakte van het koninkrijk Hannover, werd Duits de officiële taal. Vooral de boeren en burgers van het Nedergraafschap verzetten zich tegen deze maatregel. Tot op de dag van vandaag wordt het verhaal verteld dat koning George V van Hannover door de westelijke delen van het graafschap reisde. Naar verluidt kon hij niet naar behoren worden ontvangen toen hij de gemeente Neuenhaus bezocht, omdat geen van de plaatselijke hoogwaardigheidsbekleders, noch de burgemeester noch de provoost, in staat was een Duitse toespraak te houden. De koning moest het dus stellen zonder de ontvangst die hij verdiende, totdat de rentmeester van de graaf hem uit zijn verlegenheid hielp en er min of meer in slaagde een paar woorden Duitse begroeting in elkaar te flansen. Tot ver in onze eeuw werd in veel kerken nog Nederlands gepredikt, een provinciale bijzonderheid die pas in de nationaalsocialistische tijd werd afgeschaft.

Agressief Nationalisme

Het agressieve nationalisme van het einde van de 19e eeuw, dat culmineerde in het onmenselijke beleid van het nationaalsocialistische regime en de invasie van Nederland door Duitse troepen, vergiftigde het eeuwenoude goede nabuurschap tussen de inwoners van deze regio. Na 1945 heeft het veel moeite en veel goedbedoelende mensen gekost om deze ernstig beschadigde verhoudingen glad te strijken. Namens veel mensen die zich hier verdienstelijk hebben gemaakt, wil ik professor Prakke uit Assen noemen, die in de jaren vijftig en zestig zoveel heeft gedaan voor de Duits-Nederlandse verzoening. Vandaag de dag verkeren we in de gelukkige omstandigheid dat de vele en gevarieerde uitwisselingen over de grens ons zo dicht bij elkaar hebben gebracht dat we de regio's Drenthe/Twente en Grafschaft Bentheim kunnen zien als een gemeenschappelijke culturele en economische ruimte waarin iedereen de diversiteit van zijn regionale specialiteiten kan cultiveren. Het geheim van een goed partnerschap tussen Nederlanders en Duitsers ligt immers niet in het eurocentrisch nivelleren van alle verschillen, maar in de acceptatie en waardering van de eigenheid van de respectieve partner en de historische situatie.